

що він є також вихователем, який поряд з суспільними, релігійними, громадськими інститутами, грає значну роль у вихованні молодої людини.

Викладачу вищих навчальних закладів, як і педагогам середніх та інших освітніх структур, повинно багато працювати над собою та пам'ятати, що робота з людьми вимагає не тільки професіонального розвитку, але й всебічного особистого розвитку. Це є однією із основних умов ефективного спілкування, процесу переміщення знань від викладача до студента, ефективного засвоєння матеріалу тими, хто навчається.

ЛІТЕРАТУРА

1. Canter, L., & Canter, M. Assertive discipline : Positive behavior management for today's classroom (3rd ed.). Los Angeles : Lee Canter & Associates, 2002.
2. Бреслав Г.М. Психология эмоций. – М. : Смысл, 2004.
3. Клычева Е.В., Меркулова О.П. Обеспечение качества образовательного процесса : Науч.-метод. материалы., Волгоград : Перемена, 2000.

Сафарян С. І.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри методики мов і літератури

*Інститут післядипломної педагогічної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

ОСНОВНІ ВЛАСТИВОСТІ ТА СКЛАДОВІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ

Як епіграф до педагогічного життя можна навести слова відомого французького живописця і скульптура Едгара Дега: «Якщо ти маєш на сто тисяч франків майстерності, купи її ще на 5 су» [1, с. 274]. Інакше кажучи, вчитель просто приречений на власне удосконалення протягом

професійного життя, на постійний професійний саморозвиток, вершиною якого і має стати педагогічна майстерність.

Загальновідомо, що майстерність завжди розкривається в ефективній діяльності. Саме таке розуміння майстерності і прийняте у педагогіці. Дехто із науковців (наприклад, Кузьміна Н., Кухарев М.) визначають майстерність як найвищий рівень педагогічної діяльності, який виявляється у тому, що за відведеній час педагог досягає оптимальних наслідків [7, с. 121]. Інші (Щербаков О.) вважають, що це високе мистецтво виховання і навчання, синтез наукових знань, умінь і навичок методичного мистецтва і особистісних якостей учителя [6, с. 218]. Проте, хоча педагогічна майстерність і виявляється у діяльності, але тільки до неї вона не зводиться, її не можна обмежити лише високим рівнем розвитку спеціальних узагальнених умінь. Сутність майстерності – в особистості вчителя, в його позиції, здатності виявляти творчу ініціативу. Отже, майстерність учителя можна розглядати як найвищий рівень педагогічної діяльності (якщо ми характеризуємо якість результату) і як вияв творчої активності особистості педагога (коли характеризуємо психологічний механізм успішної діяльності). Коли ж йдеться про шляхи професійного саморозвитку, доцільно послуговуватися визначенням, запропонованим вітчизняним вченим-педагогом І. Зязюном:

Педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі [3, с. 18].

Педагогічна майстерність має свої складові та певні елементи, які ще прийнято називати властивостями. До важливих елементів (властивостей) педагогічної майстерності належать гуманістична спрямованість діяльності вчителя, його професійна компетентність, педагогічні здібності та педагогічна техніка.

Гуманістична спрямованість – найголовніша ознака педагогічної майстерності. Вона полягає у спрямованості на особистість іншої людини, утвердження словом і ділом найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки і стосунків. Це вияв професійної ідеології вчителя, його ціннісного ставлення до педагогічної діяльності, її мети, змісту, засобів.

Підвалиною педагогічної майстерності є професійна компетентність учителя. Готуючись до уроку, вчитель обмірковує його зміст, методику, враховує особливості сприйняття учнів цього віку, класу, власні

можливості. Отже, зміст професійної компетентності – це знання педагогіки, психології, предмета та методики його навчання. При цьому, знання вчителя – не сума засвоєних дисциплін, а особистісно забарвлена усвідомлена система, де є місце власним оцінкам, критичним поглядам тощо. Як зазначав А. Макаренко: «Головне в житті не знання, а та гармонія, яка виявляється, коли знання добре вміщені у душі...» [2, с. 195]. На основі професійних знань формуються педагогічні принципи і правила, які кожен педагог виробляє на підставі власного досвіду. Оволодіння професійною компетентністю потребує добре розвинутого професійного мислення, здатності добирати, аналізувати, синтезувати здобуті знання, уявляти технологію їхнього застосування.

Набуття майстерності не досягається лише розвитком гуманістичної спрямованості та накопиченням професійних знань. Є індивідуальні передумови успішної діяльності, стимулятори професійного зростання – здібності. Тому третім елементом педагогічної майстерності ми визначаємо здібності до педагогічної діяльності. Спираючись на наукові дослідження, можна виокремити такі шість провідних здібностей: 1) комунікативність – професійна здатність вчителя, що характеризується потребою у спілкуванні, умінням ефективно організовувати спілкування, легко вступати в контакт, викликати позитивні емоції у співрозмовника й відчувати задоволення від спілкування; 2) перцептивні здібності – професійна проникливість, пильність, педагогічна інтуїція, здатність сприймати й розуміти іншу людину; 3) динамізм особистості – здатність активно впливати на іншу особистість; 4) емоційна стабільність – здатність володіти собою, зберігати спокій, самоконтроль, здійснювати саморегуляцію за будь-якої ситуації, незалежно від сили тих зовнішніх чинників, що провокують емоційний злив; 5) оптимістичне прогнозування – прогнозування розвитку особистості з орієнтацією на позитивне в ній і перетворення всієї структури особистості через вплив на активні якості; 6) креативність – здатність до творчості, оригінальності, спроможність генерувати незвичні ідеї, відходити від традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації.

Четвертий елемент педагогічної майстерності – педагогічна техніка, як форма організації поведінки вчителя. Знання, спрямованість і здібність без умінь, без володіння способами дій не є гарантією високих результатів. Педагогічна техніка – це прийоми володіння собою (своїм

організмом, настроєм, мовленням, увагою і уявою) та прийоми впливу на інших (вербальними та невербальними засобами).

Педагогічна майстерність має і свої складові. З яких же складових народжується таке явище, як педагогічна майстерність?

1. Духовність учителя. Насамперед, необхідно дати відповідь на запитання: чи людина дійсно хоче стати справжнім вчителем? Якщо людина до цього прагне, то в неї має бути саме такий дух – дух учителювання, тобто бажання допомагати навчатися, бажання спілкуватися з дітьми.

2. Грунтовне знання свого предмета. Учитель, який добре знає свій предмет, уже перебуває на шляху до педагогічної майстерності.

3. Знання, розуміння і володіння методикою навчання. Мало знати чого навчати, необхідно знати, як навчати, тобто досконало володіти методикою навчання, сучасними методами, прийомами та технологіями.

4. Чітке розуміння мети і результатів навчання. Результат і мета навчання мають збігатися. Із суми результатів всіх уроків ми маємо отримати загальний результат навчання – задоволення учнів від процесу навчання і, як результат цього, сформовані необхідні компетенції.

5. Добре організована мотивація навчання. Налаштованість дітей на навчання – одна із основних складових їхньої успішності. Від того, чи зможе вчитель із самого початку зацікавити школярів залежить приблизно 20 відсотків успіху. Інші 80 будуть набиратися у процесі самого навчання.

6. Знання реальних можливостей дітей, уміння розвивати їхні здібності. Діти різні, різна частота їхньої налаштованості на особистість учителя. Важливо вірити у можливості та здібності кожного школяра та зуміти допомогти кожному із них у розвитку їхніх здібностей та нахилів.

7. Уміння дочекатися успіху кожної дитини. Учитель-майстер має бути терплячим і вірити в учня. Вірити не стільки у свій талант навчити кожного, скільки в те, що кожен зуміє опанувати твій предмет. Вчитель має планомірно допомагати дитині «йти від успіху до успіху», як навчав В. Сухомлинський [4]. І не важливо, якими будуть ці успіхи: значними чи не дуже, головне, що вони є.

Таким чином, підсумовуючи, можемо зазначити, що майстерність – вияв найвищої форми активності особистості вчителя у професійній діяльності, активності, що базується на гуманізмі і розкривається у

доцільному використанні методів і засобів педагогічної взаємодії у кожній конкретній педагогічній ситуації.

Властивості та складові педагогічної майстерності дають змогу з'ясувати системність цього явища в педагогічній діяльності. Високий рівень майстерності надає нової якості всій роботі вчителя: формується професійна позиція, яка акумулює всі вищі рівні спрямованості, знань і готовності до дій; розвинуті знання стають інструментом для самоаналізу; високий рівень здібностей стимулює саморозкриття особистості, а вдосконалення педагогічної техніки – пошук результату, адекватного задуму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антологія афоризмів / Упор. Л.П. Олексієнко. – Донецьк : Сталкер, 2004.
2. Макаренко А.С. Твори : В 7 т. / А.С. Макаренко – К., 1984. – Т. 5.
3. Педагогічна майстерність : [Текст] : хрестом. : навч. посіб. / за ред І.А. Зязюна ; укл. І.А. Зязюн, Н.Г. Базилевич та ін... – К. : Вища шк., 2006.
4. Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві // Вибр. Твори : В 5 т. / В.О. Сухомлинський – К., 1976. – Т. 2.
5. Булатова О.С. Искусство современного урока : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. / О.С. Булатова – М. : Издательский центр «Академия», 2006.
6. Возрастная и педагогическая психология : Учебник / А. Петровский, А. Щербаков и др. / Под ред. А.В. Петровского, – М. : Просвещение, 1978.
7. Кузьмина Н.В., Кухарев Н.В. Психологическая структура деятельности учителя. / Н.В. Кузьмина, Н.В. Кухарев, – Гомель, 1976.